

Л. В. Крисак,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

У статті розглядається проблема та шляхи формування англomовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності студентів медичних вищих навчальних закладів. Аналізуються новітні технології навчання іноземних мов в вищій медичній школі.

Ключові слова: англomовна професійно орієнтована комунікативна компетентність, діалогічне мовлення, інформаційно-комунікаційні технології, імітаційне моделювання.

В статье рассматривается проблема та пути формирования англоязычной профессионально ориентированной коммуникативной компетентности студентов медицинских высших учебных заведений. Анализируются новейшие технологии обучения иностранным языкам в высшей медицинской школе.

Ключевые слова: англоязычная профессионально ориентированная коммуникативная компетентность, диалогическая речь, информационно-коммуникационные технологии, имитационное моделирование.

This article deals with the problem and ways of English language professional oriented communicative competence development for medical students. Modern technologies of foreign languages teaching are analyzed in the article.

Key words: English professionally oriented dialogue communicative competence, dialogue speech, information and communication technologies, simulation.

Постановка проблеми. Новітні тенденції та стратегія навчання іноземних мов (ІМ) у медичних вищих навчальних закладах (ВНЗ) визначається потребами сучасного інформаційного суспільства до інтеграції міжособистісних і міжнародних контактів, які зумовлюють необхідність удосконалення практики навчання ІМ у вищій медичній школі. Це у свою чергу вимагає не лише залучення нових знань, але й формує нові підходи до навчання, змушуючи коригувати освітній простір, навчальні програми, педагогічні технології. Провідною метою вивчення ІМ студентами медичних спеціальностей стає іншомовна компетентність особистості, а кінцевим результатом – використання іноземної мови як доступного засобу спілкування і збагачення досвіду фахової підготовки. Майбутній лікар повинен володіти іноземною мовою на рівні, що дозволяє йому активно і вільно використовувати її в сфері професійної діяльності. Для досягнення позитивного результату дуже важливо, щоб вивчення мови носило не просто поглиблений характер, а набуло професійного статусу.

Аналіз досліджень і публікацій. Вітчизняними вченими-методистами створено цілу низку методик навчання ІМ для немовних ВНЗ. Серед них, зокрема, О. Петрашук, М. Задорожна (для медичних ВНЗ), А. Смельянова, О. Тарнопольський (для студентів технічних спеціальностей), Е. Мірошніченко, І. Онісіна (для ВНЗ економічного профілю), Л. Котлярова, С. Кіржнер, Г. Савченко (для майбутніх юристів), Ю. Друзь, Л. Максименко (для майбутніх менеджерів), Р. Зайцева (для студентів вищих військових навчальних закладів), Г. Турчинова (для майбутніх біологів), О. Калашнікова (для майбутніх бібліотекарів), Т. Алексєєва, Н. Бориско, Л. Сажко (для студентів філологічних спеціальностей), С. Козак (для майбутніх фахівців морського флоту), М. Галицька, Я. Окопна (для майбутніх працівників сфери обслуговування), О. Метьолкіна (для майбутніх митників). Проблему розвитку полікультурної мовної особистості у вищій школі досліджують П. Бех, О. Бігич, Л. Биркун, В. Маслова, С. Ніколаєва, С. Тер-Мінасова, В. Черниш та інші.

Цікавим для нас є дисертаційне дослідження О. Ю. Іскандарової, яка розглядала формування «іншомовної професійної компетентності спеціаліста» і в своїй праці розробила концепцію формування іншомовної професійної компетентності студентів медичного вузу.

Актуальність дослідження визначається соціальним замовленням суспільства на фахівців медичної галузі, які б володіли англomовним професійно орієнтованим діалогічним мовленням (АПОДМ), необхідністю створення нових навчально-методичних комплексів для формування англomовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності (АПОКК) майбутніх лікарів.

Метою статті є визначення найбільш ефективних шляхів формування англomовної професійно орієнтованої компетентності у діалогічному мовленні студентів медичних ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Згідно з чинною програмою з англійської мови для професійного спілкування вміння діалогічного мовлення передбачають зокрема адекватну поведінку у типових професійних ситуаціях, реакцію на оголошення, доволі складні повідомлення та інструкції в професійному середовищі, адекватну реакцію на позицію/точку зору співрозмовника, виконання широкої низки мовленнєвих функцій із гнучким використанням загальноживаних фраз тощо [3].

Освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) спеціаліста з напрямку 1101 «Медицина» конкретизує основні вимоги, які ставляться перед студентами медичних ВНЗ. Відповідно до цих вимог, медичний працівник повинен володіти щонайменше однією іноземною мовою на професійному та побутовому рівнях [4, с. 48]. У цьому контексті доцільною та методично виправданою є іншомовна комунікативна підготовка в медичних ВНЗ, що передбачає формування у студентів англomовної професійно орієнтованої компетентності у діалогічному мовленні.

Для визначення поняття «компетентність у діалогічному мовленні» розглянемо визначення терміна «діалогічне мовлення». Отже діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. У межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає ініціатором спілкування і як слухач [1, с.152].

У свою чергу, компетентність у діалогічному мовленні (КДМ) – це здатність реалізовувати усно мовленнєву комунікацію у діалогічній формі в життєво важливих та професійних сферах і ситуаціях спілкування відповідно до комунікативного завдання. КДМ передбачає, що мовець уміє планувати, здійснювати й коригувати власну комунікативну поведінку під час породження та варіювання іншомовного мовлення у різних типах діалогічних висловлювань відповідно до певної ситуації спілкування (контексту), мовленнєвого завдання й комунікативного наміру та згідно правил спілкування у конкретній національно-культурній спільноті [7, с.11].

На основі проведеного нами аналізу методичної літератури щодо професійно орієнтованого навчання ІМ, ми виділили такі основні компоненти англomовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності (АПОКК) майбутніх лікарів: *лінгвістичний, психологічний, професійний, прагматичний, соціокультурний та стратегічний*. Коротко зупинимось на кожному складнику.

Лінгвістичний компонент полягає у формуванні у майбутніх лікарів навичок і вмінь користуватися фаховою спеціалізованою термінологією, типовими фразеологічними зворотами, граматичними структурами в процесі професійно орієнтованого спілкування на основі відповідних проблемних навчально-професійних ситуацій.

Психологічний компонент є вкрай важливим у складі іншомовної ПОКК майбутніх лікарів і пояснюється необхідністю формування навичок і вмінь адекватно оцінювати іншомовного співрозмовника (наприклад, пацієнта під час медичної консультації або колегу-лікаря в процесі спілкування), передбачати його реакції на свої висловлювання в ході іншомовної комунікації, розуміти тактику поведінки. Праця лікаря як специфічне суспільне явище має свої особливості. Насамперед ця праця припускає процес взаємодії людей. Особливості вивчення психологічних основ медичного спілкування полягають у тому, щоб уміти переборювати ці труднощі, а саме: вміння пізнати пацієнта і себе, скласти психологічний портрет пацієнта, вміння психологічно грамотно спілкуватися тощо.

Професійний компонент передбачає наявність у студентів знань щодо комплексної взаємодії лікаря і пацієнта: здатність і готовність інтерпретувати опитування пацієнта під час огляду, проводити фізикальне та клінічне обстеження; заповнювати медичну карту амбулаторного чи стаціонарного хворого; проводити санітарно-профілактичну роботу; давати рекомендації щодо здорового харчування тощо.

Прагматичний компонент пов'язаний із знаннями фахівців про принципи організації та структурування висловлювання. Він відповідає за зв'язність і логічність побудови висловлювання, а також передбачає вміння застосовувати знання про особливості мовної і немовної поведінки у ділових ситуаціях іншого мовного соціуму.

Соціокультурний компонент передбачає володіння мовними вміннями, знаннями менталітету країни, мова якої вивчається, культурних традицій з метою успішного міжкультурного спілкування та здійснення діалогу культур.

Стратегічний аспект включає вміння активного слухання для одержання додаткових фактів, повторення для підтвердження розуміння почутого, підведення підсумків почутого, підтвердження контакту, застосування дипломатичного впливу на партнера, зокрема пацієнта, коректного поведіння у випадках, при повідомленні важкого діагнозу або невиліковної хвороби, надання відповіді на складні запитання, а також уміння знаходити вихід за відсутності мовних засобів у ситуації професійного іншомовного діалогу.

Зазначимо, що готовність студентів до володіння англійською професійно орієнтованим діалогічним мовленням можна вважати сформованою, якщо вони володіють основними функціональними типами діалогів. Найбільш функціонально прийнятними й доцільними для навчання англійською професійно орієнтованим діалогічним мовленням студентів медичних спеціальностей ми вважаємо діалог-розпитування, діалог-обмін інформацією та діалог-обговорення.

У в'язку викладеним вище, виникає необхідність пошуку найбільш ефективних шляхів формування вмінь англійською професійно орієнтованого мовлення студентів медичних ВНЗ. Серед таких шляхів, ми визначаємо *новітні технології навчання*. Дослідники цього питання називають технології навчання сукупністю прийомів, дій, які виконуються у певній послідовності та допомагають реалізувати методи навчання, які забезпечують реалізацію певного підходу до навчання [2, с. 75]. Отже, необхідно знайти такі універсальні методи навчання ІМ, які дозволять досягти більш високого рівня підготовки майбутніх лікарів шляхом інтеграції мовної та професійної сфер.

Визнання особистісно-орієнтованого підходу в якості нової парадигми освіти й виховання призвело до змін у постановці цілей, у відборі змісту, принципів і технологій навчання ІМ. Особистісно-орієнтований підхід уможливило впровадження у навчальний процес активних форм і методів навчання, які сприяють розвитку творчих здібностей студентів, мисленню, умінню переорієнтуватися у сучасному суспільстві та дозволяють зробити акцент на групових і парних видах роботи.

Сьогодні у практиці підготовки студентів ВНЗ поряд із традиційними методами навчання досить широко застосовуються інноваційні, вагому роль серед яких відіграють активні методи навчання. Активні методи навчання – це методи, що стимулюють пізнавальну діяльність студентів, вони будуються в основному на діалозі, який передбачає вільний обмін думками про шляхи вирішення тієї чи іншої проблеми та характеризуються високим рівнем активності студентів [6].

На нашу думку, до ефективних технологій навчання АПОДМ студентів медичних спеціальностей можна віднести: «Навчання у співробітництві», «Круглий стіл», «Дослідницька робота», «Інтерв'ю», «Аналіз ситуацій», імітаційне моделювання. Розглянемо деякі з них.

Метою технології «Навчання у співробітництві» є формування комунікативних умінь, які забезпечують кожному можливість здійснювати іншомовне спілкування на відповідному рівні. Ця мета досягається завдяки основній ідеї навчання у співробітництві – навчання у колективі, виконання особистого завдання, працюючи в групі на спільний результат, який залежить від внеску кожного.

Технологія «Круглий стіл» передбачає ведення бесіди, в якій беруть участь всі студенти навчальної групи. Викладач повідомляє певну проблему, учасники «круглого столу» обговорюють її, збирають необхідну інформацію, аналізують, узагальнюють, шукають оптимальні шляхи її вирішення. Завдання кожного студента – зробити свій власний внесок у вирішення зазначеної проблеми. Наприклад, студенти є учасниками міжнародної конференції де обговорюються питання: «Vaccination – Pros and Cons», «Infectious diseases in children», «Alternative medicine». Предмет обговорення може бути заданий за допомогою мотиваційно-стимулюючого тексту або перегляду автентичного відеоматеріалу тощо.

Технологія «Дослідницька робота» характеризується самостійною спрямованістю виконання завдання. Студенти самі вибирають підтему загальної теми та працюють індивідуально. Після цього, учасники кожної групи готують доповідь за обраною темою та презентують її.

В технології «Інтерв'ю» запитання лікаря є елементом, який спонукає пацієнта до повідомлення інформації, активізує мовленнєву дію в діалозі. Запитання є одним із об'єктів аналізу та дослідження в професійній комунікації лікаря з пацієнтом і виступають головним типом комунікаційної поведінки лікаря при зустрічі з хворим.

Наприклад, для інтерв'ю пропонується наступний перелік питань лікаря при огляді пацієнта:

Duration: How long have you had the symptoms? Have you had the symptoms before?

Severity: How bad is the symptom? Does it come and go or is it constant?

Location: What parts of the body does the symptom affect and does that change over time?

Causes: Do you have any idea what may trigger your symptom? Do you have any idea what may make your symptom better or worse?

Associated symptoms: Have you noticed any other symptoms?

Timing: If the symptom has been occurring for some time the doctor may want to know what made you decide to seek a doctor's opinion. Did the symptom change in some way or did someone say something to make you change their perception of the importance of your symptom.

Past medical history: Do you have any current medical problems? Have you ever received medical care? Have you ever been hospitalized? Have you ever had a test such as an X-ray or CAT scan?

Medications: Do you take any medication, supplements or herbal remedies?

Allergies/adverse reactions: Have you ever had an allergic or adverse reaction to any medication?

Obstetrics: Have you had any pregnancies? Were there any abnormalities or complications during any of the pregnancies?

Screening tests: Finally, your doctor may want to know if you have recently had any screening tests.

Застосування технології «Імітаційного моделювання» надає великих можливостей для вирішення завдань комплексної професійної підготовки майбутніх лікарів. Ця технологія є основним засобом формування професійно-комунікативних умінь в умовах штучно створеного середовища професійного спілкування. Специфіка цієї технології полягає в імітуванні реально існуючої системи шляхом створення спеціальних моделей, в яких відтворюються принципи організації та функціонування цієї системи [5]. Імітаційне моделювання передбачає побудову відповідної професійної моделі навчання іноземної мови, що імітує зміст та умови професійної діяльності майбутніх спеціалістів. Доцільно створювати ситуації, де студенти повинні виконувати ролі лікарів, працівників реєстратури, медичного персоналу, пацієнтів, родичів пацієнтів тощо. Оскільки ці ролі студентам психологічно знайомі, а засвоєний лексичний матеріал дозволяє створити ситуацію, близьку до реального спілкування, то імітаційні моделі на тему «Виклик лікаря», «Прийом у дільничного терапевта», «У приймальню відділенні лікарні», «Збір анамнезу», «Підготовка хворого до операції», «Обговорення результатів лікування з родичами пацієнта» органічно вписуються в навчальний процес. Таким чином, студенти опановують культуру ділового спілкування, можуть проявити себе як особистості, долають мовний бар'єр.

За відсутності реальних умов іноземної професійної комунікації великого значення набуває використання інформаційно-комунікаційних технологій, які максимально можуть наблизити процес вивчення ІМ до ситуацій реального та професійного спілкування. Вони відкривають для вивчення ІМ нові можливості, серед яких більша наочність через використання звуку та анімації, різноманітні прийоми візуалізації вимови, інтенсифікація та індивідуалізація навчального процесу, доступ до фахових джерел та словників, комунікація з носіями мов засобами мережі Інтернет.

Висновки. Використання сучасних технологій навчання в оволодінні іноземною мовою сприятиме удосконаленню процесу формування англійської комунікативної компетентності студентів медичних спеціальностей. Досягти високого іноземного комунікативного рівня можливо при впровадженні імітаційного моделювання на заняттях, проведенні занять дискусійного характеру, застосування інформаційно-комунікаційних технологій.

Перспективи подальших досліджень ми бачимо в подальшій розробці та удосконаленні навчально-методичного комплексу з дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» для студентів медичних ВНЗ.

Література:

1. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: підруч. для студентів вищих навч. закл. / О. Б. Бігич, С. В. Гапонова, Г. А. Гринюк та ін.; авт. кол. С. Ю. Ніколаєва. – 2-е вид. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
2. Новые педагогические технологии в системе образования: [Учеб. пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров] / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, В. М. Моисеева, А. Е. Петров ; Под ред. Е. С. Полат. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.
3. Програма з англійської мови для професійного спілкування / [колектив авторів: Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін.]. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
4. Складові галузевих стандартів вищої освіти напряму підготовки 1101 «Медицина» освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» за спеціальностями 7.1101.01 «Лікувальна справа», 7.1101.04 «Педіатрія», 7.1101.05 «Медико-профілактична справа». – К., 2003. – 405 с.
5. Цебрук І. Ф., Венгринович Н. Р. Застосування технології імітаційного моделювання професійних ситуацій для формування вмінь спілкування іноземною мовою студентів вищих медичних навчальних закладів [Електронний ресурс]: – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2013_06_07/46_Cebryck_Vengrinovich.html
6. Шелест Н. О. Формування іноземної комунікативної компетентності у студентів немовних спеціальностей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_11.
7. Черниш В. В. Навчання іноземного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу / Валентина Василівна Черниш // Іноземні мови. – 2012. – № 4. – С. 11–27.